

**Годишен извештај за програмска и буџетска реализација
на
Програмата за активна здравствена заштита на мајките и децата
2023 година**

Предговор

Почитувани

Ја имам честа да Ви го претставам овој Извештај кој е посветен на активната здравствена заштита на мајките и децата, тема која е од суштествено значење за здравјето и благосостојбата на целосното човештво.

Заштитата на здравјето на мајките и децата е не само морален и етички императив, туку и инвестиција во иднината на секоја заедница и нација.

Овој извештај ги истражува и реализира различните аспекти на здравствената заштита на мајките и децата, вклучувајќи ги предизвиците, достигнувањата и иновациите во областа.

Преку примери од различни делови на светот, се обидуваме да ги идентификуваме најдобрите практики и модели на здравствена заштита што може да се послужат како инспирација и учење за другите.

Овој извештај не би се реализирал без агажманот и предноста на многуте здравствени работилници, истражувачки, активности и донатори како (Организација на ОН, УНФПА, СЗО, УНИЦЕФ, МЛД, МАГО) кои секојдневно работат за подобрување на здравствената заштита на мајките и децата.

Им изразуваме наша благодарност и признание за нивната неуморна борба.

Се надеваме дека овој извештај ќе послужи како извор на знаење и инспирација за сите кои се заинтересирани за здравствена заштита на мајките и децата.

Нека нашите заеднички напори продолжат да го подобруваат здравјето и благосостојбата на сите мајки и деца кај нас, но и ширум во светот.

Со почит,

Иванка Стојаноски

Одговорно лице на Програмата за активна здравствена заштита на мајките и децата за 2023 година на Министерството за здравство

СОДРЖИНА

ПРЕДГОВОР	2
ВОВЕД.....	5
ЦЕЛИ НА ПРОГРАМАТА	6
Општа цел.....	6
Специфични цели	6
ПОКАЗАТЕЛ НА УСПЕШНОСТ НА ПРОГРАМАТА	7
Намален морбидитет на новороденчиња	8
Намалена перинатална смртност.....	8
Намалена доенечка смртност	8
Намален морбидитет на мајки	8
Намалена матернална смртност.....	8
Намален % на живородени со ТТ под 2500 грама	8
МЕРКИ И АКТИВНОСТИ ОД ПРОГРАМАТА.....	9
Активности за мониторирање на здравствениот статус на мајките и децата и проценка на ефикасноста и достапноста на здравствените сервиси	9
Бесплатни прегледи и лабораториски прегледи во тек на бременост, пооврзани со бременост, бесплатно породување за бремени жени лица без документ за идентификација	9
Медикаментозен абортус	9
Набвка на соврмени контрацептивни средства(орална контрацепција, спирали, кондоми)за жени од социјално-ранливи категории и жени од социјално ранливи категории со репетативни абортуси	11
Месечна стимулација во време траење од 2 (две) години за избран лекар гинеколог во Општина Шуто Оризари.....	12
АКТИВНОСТИ ЗА ЗДРАВСТВЕНА ПРОМОЦИЈА ПРОМОЦИЈА И УНАПРЕДУВАЊЕ НА ЗДРАВСТВЕНОТО ОДНЕСУВАЊЕ ПРЕКУ ЕДУКАЦИЈА НА НАСЕЛЕНИЕТО И ПРОМОТИВНИ АКТИВНОСТИ	13
Промоција на светска недела на доење.....	13

ЈАКНЕЊЕ НА КАПАЦИТЕТОТ НА ЗДРАВСТВЕНИ РАБОТНИЦИ КОИ ОБЕЗБЕДУВААТ ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА НА ДЕЦА И ЖЕНИ ВО РЕПРОДУКТИВЕН ПЕРИОД.....	13
Изготвување на Информација за здравствената состојба на мајките и децата за 2022 година.....	13
Ангажирање на членовите на Државната комисија за биомедицинско потпомогнато оплодување согласно Закон за биомедицинско потпомогнато оплодување.....	13
АКТИВНОСТИ ЗА РАНА ДЕТЕКЦИЈА НА ЗАБОЛУВАЊА КАЈ ОВОРОДЕНЧИЊАТА, ДОЕНЧИЊАТА И МАЛИТЕ ДЕЦА....	13
Спроведување на тироиден скрининг кај сите новородени деца во Република Северна Македонија.....	14
Неонатален метаболен скрининг зза целна популација за новородени сомнителни за метаболни заболувања ..	16
Национален скрининг за цистична фиброза	17
Спроведување на пилот скрининг за фенилкетонурија.....	19
АКТИВНОСТИ ЗА СОБИРАЊЕ , ОБРАБОТКА И АНАЛИЗА НА ИНДИКАТОРИТЕ ЗА ПЕРИНАТАЛНОТО ЗДРАВЈЕ НА МАЈКАТА И НОВОРОДЕНЧЕТО	21
ВОСПОСТАВУВАЊЕ НА СИСТЕМ ЗА ПРЕГЛЕД НА МОРТАЛИТЕТОТ И КОМПИКАЦИИ НА МАЈКИТЕ СО ЦЕЛ БЕЗБЕДНА БРЕМЕНОСТ ПРЕКУ СПРОВЕДУВАЊЕ, ЕВАЛУАЦИЈА И ПОСТАПУВАЊЕ ПО ПРЕПОРАКИТЕ ОД УПАТСТВОТО НА СЗО	22
ЈАКНЕЊЕ НА ИНТЕРСЕКТОРСКА СОРАБОТКА И СОРАБОТКА СО ЛОКАЛНАТА ЗАЕДНИЦА - Одржување на работилница за креирање на активностите на Програмата со сите чинители и потенцијални партнери	22
ПОТРЕБНИ ФИНАНСИСКИ СРЕДСТВА ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА ПРОГРАМАТА РАСПРЕДЕЛЕНИ ПО МЕРКИ И АКТИВНОСТИ.....	25

Вовед

Активната здравствена заштита за мајките и децата е важен пристап кој ги обезбедува соодветните услуги за здравствена нега и поддршка, посебно во периодот пред, за време и по породувањето. Оваа заштита им помага на мајките да имаат здрава бременост, безбедни породувања и да имаат најдобри услови за развој и раст на децата.

Главните компоненти на активната здравствена заштита на мајките и децата вклучуваат: рано откривање на болести или услови што можат да влијаат на здравјето на мајките и децата, прегледи, советувања и поддршка за мајките за време на бременоста се со цел да се обезбеди здраво породување.

Исто така со поддршка за новороденчињата со воведување на неонатални скрининзи и обезбедување на потребната медицинска нега и третман.

Поддршка и нега за мајките по опорудувањето, вклучувајќи го доењето, посета на патронажни сестри.

Пристап до здравствена грижа, осигурување на мајките и децата да имаат пристап до квалитетни здравствени услуги, независно од нивната финансиска состојба или географска локација.

Оваа заштита треба да биде целосно достапна и пристапна за сите мајки и деца, без разлика на нивните услови.

I. ЦЕЛИ НА ПРОГРАМАТА

Програмата за активна здравствена заштита на мајките и децата е годишна програма која врз основа на член 16 ставови (2) и (3) од Законот за здравствената заштита („Службен весник на Република Македонија” бр. 43/12, 145/12, 87/13, 164/13, 39/14, 43/14, 132/14, 188/14, 10/15, 61/15, 154/15, 192/15, 17/16, 37/16, 20/19 и „Службен весник на Република Северна Македонија” бр. 101/19, 153/19, 180/19, 275/19, 77/21, 122/21 и 178/21,) Владата на Република Северна Македонија, на сто дваесет и третата тематската седницата, одржана на 01.02.2023 година ја донесе Програмата за активна здравствена заштита на мајките и децата за 2023 година и истата е објавена во Службен весник на РСМ со број 27 од 08.02.2023 година.

Истата Програма во тековната година имаше и Измена и дополнување која е објавена во Службен весник на Република Северна Македонија со број 256 од 05.12.2023 година.

Општа цел

Општа цел на оваа програма е континуирано унапредување на здравјето на децата и жените во репродуктивен период во насока на намалување на доенечката и матернална смртност.

Специфични цели

1. Континуирано унапредување на системот на мониторирање на здравствениот статус на мајките и децата и ефикасноста на здравствената заштита;
2. Подигање на информираноста и едуцираноста на населението за здрави животни стилови и правилно здравствено однесување во преконцепциски, антенатален, постнателен и во доенечкиот период, со фокус на ранливите категории на жени (жени Ромки, жени од руралните подрачја и лица без идентификација);
3. Унапредување на квалитетот и еднаквоста во пристапот до здравствените услуги за мајките и децата, со посебен фокус на ранливите категории жени;
4. Навремено откривање на заболувања кај новороденчињата, доенчињата и малите деца;
5. Јакнење на интерсекторската соработка и мобилизирање на партнерството во заедницата на сите релевантни партнери во идентификација и решавање на здравствените проблеми на мајките и децата особено во намалувањето на бариерите и зголемувањето на достапноста на услугите;
6. Обезбедување навремен и ран пристап на секоја бремена жена до квалитетна антенатална здравствена заштита (отстранување на сите видови на географски, финансиски и културолошки бариери особено кај ранливите групи);

II. ПОКАЗАТЕЛ ЗА УСПЕШНОСТ НА ПРОГРАМАТА

Здравјето на мајките, доенчињата и малите деца е сеуште под голем ризик, продолжувајќи да биде значаен јавно здравствен проблем и покрај големиот напредок во изминатиот период, во прв ред поради технолошки развој на гинеколошката и неонатолошката грижа како и подобриот животен стандард.

Здравјето на плодот/новороденчето и здравјето на мајката се тесно поврзани и го делат истиот ризик. Причините за настанување на било каков несакан исход најчесто се поврзани со лошо матернално здравје и несоодветна грижа во текот на бременоста и породувањето, несоодветна грижа за новороденчето итн.

Ризикот не е еднакво дистрибуиран, поради фактот дека социјалните детерминанти имаат огромно влијание врз здравјето и тоа индивидуалните семејни карактеристики како социоекономската состојба на ниво на регион/општина. Неповолната социоекономска состојба е асоцирана со повисока стапка на мртвороденост, неонатална и доенечка смрт, предвремено раѓање, ниска родилна тежина и поголема преваленца на одредени конгенитални аномалии.

Иако во Република Северна Македонија е постигнат голем напредок во унапредување на индикаторите на здравјето на доенчињата, сепак здравствениот сектор прави континуирани напори со цел понатамошна промоција и заштита на здравјето на децата и жените во репродуктивен период. Кога се зборува за здравјето и благосостојбата на децата, холистичкиот и интерсекторскиот пристап во дефинирањето на стратегиите и спроведување на јавно- здравствените интервенции е клучно во намалување на ризиците и обезбедување на потребните услови за унапредување на севкупната благосостојба на овие вулнерабилни популациони групи.

Индикатори на успешност на спроведување на програмата се:

Табела 1

Индикатор	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Разлика ка 2020/2 021
Број на живородени деца	23075	23002	21754	21333	19 845	19031	18648	18073	↓
Матернална смртност	-	-	-	-	-	5.2	10.7	-	↓
Перинатална смртност(‰)	12.8	16.0	14.8	10.4	9.9	10.0	9.2	6.9	↓
Мртвороденост (‰)	7.9	8.5	8.7	7.0	7.0	7.1	7.5	6.0	↓
Неонатална Смртност (‰)	6.8	10.2	7.4	4,1	3.8	4.1	2.9	1.4	↓
Доенечка смртност (‰)	8.6	11.9	9.2	5.7	5.6	5.7	4.6	3.2	↓
% на живородени со ТТ под 2500 грама	7.6	8.2	8.5	8.0	8.1	8.2	8.2	8.9	↑
Смртност кај деца до 5 години	9.7	13.1	10.4	6.8	6.9	6.6	5.3	3.8	↓

III. МЕРКИ И АКТИВНОСТИ ОД ПРОГРАМАТА

1. Активности за мониторирање на здравствениот статус на мајките и децата и проценка на ефикасноста и достапноста на здравствените сервиси:

-Бесплатни прегледи и лабораториски прегледи во тек на бременост, поврзани со бременост, бесплатно породување за бремени жени - лица без документ за идентификација

- Воведените бесплатни прегледи и лабораториски прегледи во тек на бременост, поврзани со бременост, бесплатно породување за бремени жени - лица без документ за идентификација се спроведени во интерес на пациентките, нивна подобра здравствена заштита и здрава бременост. Предвидените средства во текот на 2023 година во целост се реализирани.

- бесплатни прегледи за жени кои претрпеле сексуално насилство

Мерката за здравствена заштита на жените кои претрпеле сексуално насилство (бесплатни прегледи т.е ослободување од партиципација или целосно ослободување на трошоците за здравствено неосигурани лица) се обезбедуваат преку Програмата за активна здравствена заштита на мајките и децата.

Во текот на 2023 година овие прегледи ја имаат искористено три жени кои претрпеле сексуално насилство.

- Медикаментозен абортус

Според Програмата за активна здравствена заштита на мајките и децата за 2023 година набавката на медикаментозниот абортус ја спроведува ЈЗУ УК за Гинекологија и акушерство.

Во Универзитетската клиника за гинекологија и акушерство во Скопје во тек на 2023 година биле изведени 929 артефицијални абортуси до 12-тата гестациска недела. Од нив медикаментозен прекин бил направен кај 72 пациентки заради инкомплетен абортус, додека кај останатите 857 бил направен абортус. Од нив класичен хируршки абортус бил изведен кај 120 пациентки (14%) од кои 3 биле малолетни пациентки на возраст помала од 18 години.

Медикаментозен абортус со таблети Mifegyne и таблети Mysoprostol бил изведен успешно кај 737 пациентки (86%). Од нив со социјална индикација (малолетни пациентки, пациентки од повеќечлено семејство, самохрани мајки и др.) бил изведен кај 427 пациентки. Медицинска индикација била застапена кај 382 пациентки со медикаментозен абортус до 12-та гестациска недела. Во групата со медикаментозен абортус до 12-та гестациска недела имало 11 малолетни пациентки, од кои најмалата била на возраст од 15 години.

Извештај за вкупниот број на абортуси во ЈЗУ Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство во Скопје за 2023 година до 12-та гестациска недела

Месеци	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Вкупно
Артефицијален абортус (класичен хируршки абортус)	12	14	18	8	14	8	9	10	11	6	5	5	120
Малолетни пациентки	/	/	1	1	1	/	/	/	/	/	/	/	3
Медикаментозен абортус(социјална индикација)	55	53	35	21	21	46	32	20	27	38	45	34	427
Медикаментозен абортус (медицинска индикација)	31	41	47	23	25	31	32	18	26	42	25	41	382
Малолетни пациентки	/	2	/	1	1	1	2	1	/	1	1	1	11
Вкупно	98	108	100	52	60	85	73	48	64	86	75	80	929

Во тек на 2023 година во ЈЗУ Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство биле изведени 204 абортуси кај пациентки во втор триместар од бременоста (од 12-тата до 22-та гестациска недела). Од нив со медикаментозен абортус била прекината бременоста кај 199 пациентки (97,5%), а со индукција со 30% NaCl кај 5 пациентки (2,5%). Заради социјална индикација била прекината бременоста кај 34 пациентки, а заради медицинска индикација (аномалии кај плодот) кај 165 пациентки. Со воведувањето на медикаментозниот абортус на нашата клиника од 2020 година до денес поголем број на абортуси се изведуваат медикаментозно, што е во согласност со препораките на СЗО за безбеден абортус кај нашите пациентки.

Извештај за вкупниот број на абортуси во јзу универзитетска клиника за гинекологија и акушерство во скопје за 2023 година од 12 та до 22 ра гестациска недела

Месеци	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Вкупно
МА од 12-22 Г.Н. (социјална индикација)	1	3	8	3	7	3	1	2	/	1	3	2	34
МА од 12-22 Г.Н. (медицинска индикација)	8	8	21	23	15	14	15	21	9	13	9	9	165
Малолетни пациентки							1	1					
Индуциран абортус со 30% NaCl	/	/	1	/	1	1	/	/	1	/	/	1	5
Вкупно	9	11	30	26	23	18	16	23	10	14	12	12	204

- Набавка на современи контрацептивни средства (орална контрацепција, спирали, кондоми) за жени од социјално-ранливи категории и жени од социјално-ранливи категории со репетитивни абортуси

- Набавката на современи контрацептивни средства (орална контрацепција, спирали, кондоми) за жени од социјално-ранливи категории и жени од социјално-ранливи категории со репетитивни абортуси е спроведена на Клиниката за Гинекологија и акушерство. Во прилог табела со број на пациентки опфатени со контрацепција за 2023 година во ЈЗУ УГАК – Скопје

Вкупен број на аплицирани спирали Мирена	10 спирали
Вкупно ординирани контрацептивни таблети	35 кутии
Вкупно дадени кондоми	200

- Месечна стимулација во времетраење од 2 (две) години за избран лекар гинеколог во Општина Шуто Оризари

-Согласно потпишан Договор за кофинансирана специјализација овозможено е да се обезбеди здравствена заштита на жените во Шуто Оризари, со тоа што како месечна стимулација преку програмата за активна здравствена заштита на мајките и децата се плаќа надомест во времетраење од 2 (две) години за избран лекар гинеколог во Општина Шуто Оризари.

За преземените мерки и активности за спроведување на Програмата за Програмата за активна здравствена заштита на мајките и децата во Република Северна Македонија службен весник бр.27,08.02.2023 година. Во годишниот извештај направени се 3371 преглед, сите се издвоени со реден број од 1 до 8 и вкупниот број на активности.

Табела 2

Реден број	Активност	Извршител	Описно за активноста
1.	Мислење-совет	Спец.др Ламбе Крстески	1010
2.	Прв преглед		2006
3.	Контрола		740
4.	Пап тест		294
5.	Издадени упати		1059
6.	Издадени рецепти		207
7.	Боледувања		21
8.	Издадени потврди		33
	Вкупно		3371

2. Активности за здравствена промоција и унапредување на здравственото однесување преку едукација на населението и промотивни активности:

- промоција на светска недела на доење

- Преку едукација на населението и промотивни активности по повод светската недела на доењето, од 1 до 7 август 2023 година се одржа промоција и прес конференција под мотото “Доењето на работно место,,. Исто така беа поделени и брошури изработени од Институтот за јавно здравје.

<https://sdk.mk/index.php/makedonija/gazdite-mora-da-sfatat-deka-doeneto-e-hrana-lek-za-detsata-i-da-ne-gi-brkaat-od-rabota-majkite-koi-dojat-apelira-komitetot-za-bezbedno-majchinstvo/>

3. Јакнење на капацитетите на здравствени работници кои обезбедуваат здравствена заштита на деца и жени во репродуктивен период:

-Изготвување на Информација за здравствената состојба на мајките и децата за 2023 година

- Публикацијата "Здравјето на мајките и децата во Република Северна Македонија во 2023 година,, има за цел да даде приказ на здравствената состојба на мајките и децата преку следење на одреден сет на здравствени индикатори релевантни за оваа популациона група и на расположливите податоци за остварен обем на здравствена заштита за 2023 година. При нејзино изготвување, користени се податоци за витални случувања добиени од Државниот завод за статистика и податоци за остварениот обем на здравствена заштита добиени од Институтот за јавно здравје на Република Северна Македонија, како и резултати од релевантни истражувања (МИКС).

Информацијата е објавена на веб страната на ЈЗУ Здравствен Дом Скопје.

- Ангажирање на членовите на Државната комисија за биомедицинско потпомогнато оплодување согласно Закон за биомедицинско потпомогнато оплодување

- Државната комисија за биомедицинско потпомогнато оплодување согласно Закон за биомедицинско потпомогнато оплодување во тековната 2023 година го доставија следниов Извештај за работа на комисија за биомедицинско потпомогнато оплодување за период 01.01.2023 година до 31.12.2023 година

Во период од 01.01.2023 година до 31.12.2023 година до Комисијата за биомедицинско потпомогнато оплодување пристигнати се вкупно 422 предмети од кои Комисијата дала позитивна согласност за 421 барање и еден е одбиен.

	Јајце клетки	Сперматозоиди	Ембриони	Самохрана мајка	Одбиени
Број на барања	261	123	33	4	1
Вкупно	421				1

4. Активности за рана детекција на заболувања кај новороденчињата, доенчињата и малите деца:

-Спроведување на тиреоиден скрининг кај сите новородени деца во Република Северна Македонија

Скринингот за вроден хипотироидизам во Република Македонија се изведува од април 2002 година како пилот студија, во поголемите породилишта во државата, за да во 2007 година стане национална програма дел од „Превентивната програма за заштита на мајки и деца” на Министерството за Здравство. Извештај за секоја година редовно е доставуван од Одделот за неонатален скрининг при ЈЗУ Универзитетската клиника за детски болести (единствена од ваков вид во државата) до Секторот за примарна и превентивна здравствена заштита при Министерството за здравство на Република Македонија.

Неонаталниот тироиден скрининг се изведува со одредување на тиреостимулирачки хормон (ТСХ) во сува капка крв земена од петата на новороденото и нанесена на специјална филтер хартија, 48 часа по раѓањето. ТСХ се одредува со имунофлуориметриска метода (ДЕЛФИА) на флуориметар Виктор 2Д.

Примероците крв од новородените од сите породилишта низ државата навремено се доставуваат до Одделот за неонатален скрининг при ЈЗУ Универзитетската клиника за детски болести, Скопје.

Во 2023 година снабдувањето со тестови за скрининг на ТСХ и филтер хартија за земање на примероците крв се одвива без проблеми. Скринирани се сите новородени чии примероци од крв се испратени за анализа на Одделот за неонатален скрининг.

Централизирањето на Лабораторијата за неонатален скрининг од декември 2006 година, како и назначувањето на раководител на истиот, овозможи подобра организациона поставеност на скрининг програмата на целата територија на државата и одличен увид во опфатеноста и резултатите.

Бројот на скринирани за 2023 година изнесува вкупно 16476 новородени, односно 99,8% од вкупниот број на живородени новороденчиња, што претставува одличен процент на опфатеност.

Екстерната контрола на квалитет се изведува од страна на Референтна лабораторијата од Бон-Германија, континуитано два пати годишно.

Бројот на скринираните новородени, по породилишта, во текот на 2023 година се прикажани на Табела 1.

Табела 1. Број на скринирани новороденчиња за вроден хипотироидизам, по породилишта

Породилиште	Број на скринирани новородени
Клиника	4
Берово	8
Битола	482
Велес	291
Гевгелија	16
Гостивар	405
Дебар	5
Делчево	1
Кавадарци	142
Кичево	67
Кратово	6
Кр. Паланка	1
Кочани	35
Куманово	764
Охрид	487
Прилеп	404
Плодност	826
Ск ГАК	3820
Ск - Ремедика	503
Ск - Сиситина	1485
Ск - Чаир	3686
Санте Плус	264
Струга	406
Струмица	604
Тетово	996
Тетово -One hos.	166
Штип	474
Органџиски	128
вкупно	16476

За периодот од 01.01.2023 до 31.12.2023 година вкупно се скринирани 16 476 новородени.

Во периодот на 2023 година откриени се вкупно 7 хипотиреози од кои 4 со перманентен хипотироидизам и 3 со транзиторен хипотироидизам (Табела 2).

Кај децата со перманентен хипотироидизам е дадена терапија со тироксин (еутхсроц) на просечно 14,3 ден од животот, што претставува одличен резултат на просечно ниво.

Табела 2. Откриени деца со конгенитален хипотироидизам

Перманентен хипотироидизам			
	пол	националност	породилиште
1.	женско	Албанска	СБГА Чаир
2.	женско	Албанска	Тетово
3.	женско	Македонска	ГАК Скопје
4.	женско	Македонска	ГАК Скопје
Транзиторен хипотироидизам			
	пол	националност	породилиште
1.	женско	Македонска	Плодност Битола
2.	машко	Ромска	Прилеп
3.	машко	Албанска	ГАК Скопје

Констатирана е инциденца од 1/2354 за примарен конгенитален хипотироидизам во Република Северна Македонија и тоа инциденца од 1/4119 за перманентен конгенитален хипотироидизам и 1/5492 за транзиторен конгенитален хипотироидизам од.

Во однос на етничката припадност, во 2023 година добиена е инциденца на конгенитален хипотироидизам од 1/2788 кај македонска популација, 1/1934 кај албанска популација и 1/1022 кај ромската популација.

Одделот за неонатален скрининг редовно обезбедува податоци за процентот за резултати на ТСХ >5 мУ/Л, што се користи како еден од параметрите за јоден дефицит. Оваа активност за 2023 година покажува дека нашата држава се наоѓа на граница на дефицитни за јод бидејќи процентот за новородени со ТСХ вредности >5 мУ/Л е 3.67%.

-неонатален метаболен скрининг за целна популација за новородени сомнителни за метаболни заболувања;

Вродените грешки во метаболизмот претставуваат група на генетски болести кои имаат сериозни последици кај афектираните новородени или малите деца. Доцното поставување на дијагнозата предизвикува иреверзибилни оштетувања кај детето:

ментална ретардација, физичка неспособност, невролошки оштетувања, кома и смрт. Раното откривање, набрзо по раѓањето и поставувањето на точна дијагноза се многу важни за постигнување на брз и поволен исход за пациентот, а со тоа се овозможува и голем бенефит за семејството и државата. Иако метаболните болести припаѓаат во групата на ретки болести, кога се одредуваат како група на метаболни болести, кумулативната инциденца е висока.

Неонаталниот скрининг за Метаболни болести се изведува со истовремено одредување на 12 аминокиселини и 13 ацилкарнитини во само една капка крв земена од петата на новороденото и нанесена на специјална филтер хартија, 48 часа по раѓањето. Анализите се одредуваат во само еден аналитички чекор со тандем масена спектрометрија (ЛЦ/МС/МС), со што се одредува ризик за постоење на повеќе од 40 метаболни болести во само една капка крв. Имено, се одредува ризик за постоење на пореметување во метаболизмот на аминокиселините, масните киселини и органските киселини.

Во периодот на 2023 година, снабдувањето со тестови за одредување на аминокиселини и ацилкарнитини во сува капка крв се одвиваше без проблеми. Скринирани се новородени кои ги исполнуваат критериумите за скрининг на вродени метаболни болести, согласно финансиската рамка на програмата за 2023 година. Бројот на скринирани новородени во 2023 година изнесува вкупно 6036 новородени, односно со селективен скрининг се опфатени 36,56% од вкупниот број на живородени новороденчиња во државата.

Бројот на скринираните новородени во 2023 година се прикажани на Табела 1.

Табела 1. Број на скринирани новороденчиња за метаболни болести, по породилишта

Породилиште	Број на скринирани новородени
Битола	113
Гевгелија	14
Гостивар	309
Дебар	2
Кавадарци	27
Кичево	25
Куманово	594
Охрид	102
Прилеп	300
Скопје ГАК	587
Скопје Чаир	2544
Струга	288
Струмица	116
Тетово	671
Штип	344
Вкупно новородени	6036

За периодот од 01.01.2023 до 31.12.2023 година вкупно се скринирани 6036 новородени, а откриени се 2 новородени со метаболна болест (Табела 2).

Констатирана е инциденца на вродени метаболни болести од 1/3018 во Република Северна Македонија во 2023 година.

Табела 2. Откриени деца со метаболна болест

Реден број	пол	националност	породилиште	Метаболна болест
1.	женско	Ромка	СБГА Чаир	Medium-chain acyl-coenzyme A dehydrogenase deficit - MCAD
2.	машко	Албанска	Тетово	Medium-chain acyl-coenzyme A dehydrogenase deficit -MCAD

-национален скрининг за цистична фиброза;

Цистичната фиброза е наследна комплексна мултисистемска животна загрозувачка болест, која зафаќа повеќе органи и ткива. Околу 85-90% од пациентите имаат панкреасна инсуфициенција асоцирана со малапсорпција и честа потхранетост. Но, најголемиот морбидитет и морталитет е резултат на белодробната болест која резултира во повторувачки и хронични инфекции кои водат до прогресивно оштетување на белодробното ткиво.

Неонаталниот скрининг за Цистична фиброза се изведува со одредување на имунореактивен трипсиноген (ИРТ) во сува капка крв земена од петата на новороденото и нанесена на специјална филтер хартија, 48 часа по раѓањето. ИРТ се одредува со имунофлуориметриска метода (ДЕЛФИА) на флуориметар Вицтор 2Д.

Примероците крв од новородените од сите породилишта низ државата навремено се доставуваат до Одделот за неонатален скрининг.

Во 2023 година снабдувањето со тестови за скрининг на цистична фиброза се одвива без проблеми. Скринирани се сите новородени чии примероци од крв се испратени за анализа на Одделот за неонатален скрининг.

Бројот на скринирани новородени во 2023 година изнесува вкупно 16476 новородени, односно опфатени се 99,8% од вкупниот број на живородени новороденчиња во државата.

Квалитет на изведувањето на неонаталниот скрининг за цистична фиброза на Одделот за неонатален скрининг е континуирано под екстерната контрола од Референтна лабораторијата од Бон-Германија, на шест месечни интервали.

Бројот на скринираните новородени, по породилишта, во периодот од 01.01.2023 до 31.12.2023 се прикажани на Табела 1.

Табела 1. Број на скринирани новороденчиња за цистична фиброза, по породилишта

Породилиште	Број на скринирани новородени
Клиника	4
Берово	8
Битола	482
Велес	291
Гевгелија	16
Гостивар	405
Дебар	5
Делчево	1
Кавадарци	142
Кичево	67
Кратово	6
Крива Палнка	1
Кочани	35
Куманово	764
Охрид	487
Прилеп	404
Плодност	826
Ск - ГАК	3820
Ск - РЕМЕДИКА	503
Ск -СИСТИНА	1485
Ск - Чаир	3686
Санте Плус	264
Струга	406
Струмица	604
Тетово	996
Тетово-One hos.	166
Штип	474
Органциски	128
Вкупно	16476

Во периодот од 01.01.2023 до 31.12.2023 вкупно се скринирани 16476 новородени, а откриени се вкупно 4 новородени со цистична фиброза (Табела 2), потврдени со дијагностички потен тест и молекуларна анализа.

Табела 2. Откриени деца со цистична фиброза

Реден број	пол	националност	породилиште
1.	машко	Албанска	ГАК Скопје
2.	машко	Албанска	ГАК Скопје
3.	машко	Македонска	Плодност Битола
4.	женско	Македонска	РЕМЕДИКА Скопје

Констатирана е инциденца на цистична фиброза од 1/4119 во Република Северна Македонија во 2023 година. Во однос на етничката припадност, детектирана е инциденца од 1/4183 кај македонска популација и 1/2902 кај албанска популација.

- спроведување на пилот скрининг за фенилкетонурија

Фенилкетонурија (ПКУ) е вродено автосомно рецесивно генетско нарушување во синтезата на ензимот фенилаланин хидроксилаза, неопходен за метаболизирање на аминокиселината фенилаланин. Поради недостиг на ензимот, при внесување на храна што содржи протеини, доаѓа до натрупување на аминокиселината фенилаланин во крвта што доведува до иреверзибилно оштетување на мозокот. Новороденчињата со ПКУ немаат никакви симптоми во првите месеци од животот затоа нивното откривање е можно само со неонатален скрининг. Новороденчињата без третман, развиваат знаци на ПКУ обично во рок од неколку месеци. Клиничките знаци на класичната форма на ПКУ, кога комплетно отсутува синтезата на ензимот или таа е значително редуцирана, вклучува абнормално мала глава (микроцефалија), невролошки напади, хиперактивност, одложен развој, емоционални и социјални проблеми кај постарите деца, психијатриски нарушувања и ментална ретардација.

Неонаталниот скрининг за фенилкетонурија се изведува со одредување на фенилаланин (Пхе) во сува капка крв земена од петата на новороденото и нанесена на специјална филтер хартија, најрано 48 часа по раѓањето. Пхе се одредува со флуоресцентна нинхидринска метода на флуориметар Виктор 2Д.

Примероците крв од новородените од сите породилишта низ државата навремено се доставуваат до Одделот за неонатален скрининг.

Во 2023 година снабдувањето со тестови за скрининг на фенилкетонурија се одвива без проблеми. Скринирани се новородени чии примероци крв ги задоволуваат критериумите за скрининг на фенилкетонурија, согласно предвидената финансиска рамка на програмата за 2023 година.

Бројот на скринирани новородени во 2023 година изнесува вкупно 10 008 новородени, односно опфатени се 60.7% од вкупниот број на живородени новороденчиња во државата.

Бројот на скринираните новородени, по породилишта, во периодот од 01.01.2023 до 31.12.2023 се прикажани на Табела 1.

Табела 1. Број на скринирани новороденчиња за фенилкетонурија, по породиштва

Породиштва	Број на скринирани новороденчиња
Клиника	2
Берово	7
Битола	356
Велес	205
Гевгелија	13
Гостивар	81
Дебар	2
Кавадарци	101
Кичево	12
Кратово	4
Кочани	24
Куманово	206
Охрид	372
Прилеп	89
Плодност	659
Ск - ГАК	2683
Ск - Ремедика	417
Ск- Систина	1182
Ск Чаир	2292
Санте Плус	197
Струга	114
Струмица	478
Тетово	179
Тетово -One hos.	124
Штип	104
Органџиски	105
Вкупно	10 008

Во периодот од 01.01.2023 до 31.12.2023 вкупно се скринирани 10 008 новородени, а откриени е едно новородени со фенилкетонурија (Табела 2).

Табела 2. Отркиени деца со фенилкетонурија

Реден број	пол	националност	породиште
1.	женско	македонка	ГАК Скопје

Констатирана е инциденца на фенилкетонурија од 1/10 008 во Република Северна Македонија во 2023 година.

5. Активности за собирање, обработка и анализа на индикаторите за перинаталното здравје на мајката и новороденчето

- идентификација и дефинирање на перинаталните индикатори од интерес;
 - запознавање на вработените во породилиштата со листата на дефинирани индикатори;
 - презентација на начинот на собирање и испраќање до Управа за Електронско здравство;
 - јакнење на капацитетите на Управа за Електронско здравство за собирање, обработка и анализа на индикаторите;
 - собирање на индикаторите од сите родилишта во Република Северна Македонија, групирање, обработка и анализа;
 - изработка на детален Извештај за состојбата со перинаталното здравје за 2022 година;
 - одржување на Конференција за презентирање, анализа и дискусија на индикаторите;
 - дефинирање на идните чекори во насока на унапредување на квалитетот на перинаталната здравствена заштита.
- Овие програмски активности се поддржани од организациите на ОН, УНФПА, СЗО и други.

6. Воспоставување на систем за преглед на морталитет и компликации на мајките со цел безбедна бременост преку спроведување, евалуација и постапување по препораките од упатството на СЗО

-Креирање група која ќе работи на документ за воведување на регулаторна рамка за спроведување на програмата OSRS и развој на план за имплементација, вклучувајќи обука на националниот тим со меѓународен консултант и приклучување на Управата за електронско здравство – неколкудневна работилница

-Преку Управата за електронско здравство преглед и ажурирање на националните единици/ентитети (списокот на болници и соодветните известувачи)

Креирана е посебна маил адреса од страна на Управата за електронско здравство за непречена комуникација со болниците .

- одржување на платформата/системот за преглед на морталитетот;
- Организација на Работилници за дефинирање на формуларот за собирање податоци;
- изработка на нови обрасци за олеснување на системот за внес на податоци.

Овие програмски активности се поддржани од организациите на ОН, УНФПА, СЗО и други.

6. Јакнење на интерсекторска соработка и соработка со локалната заедница

- Одржување на работилница за креирање на активностите на Програмата со сите чинители и потенцијални партнери

Во 2023 година одржана е работилница во организација на УНФПА во хотел „Брана Гратче“ во Кочани (21 и 22 јуни). На работилницата е презентирана Програмата за активна здравствена заштита на мајките и децата за 2023 година. Разгледани и дадени се повеќе насоки за подобрување на перинаталната грижа. Исто така се предложи и се реализираше усвојување на Влада и објавување на web страната на Министерството за здравство на Информацијата за Мастер план за унапредување на перинаталната грижа преку регионализација на здравствените установи со Акциски план(2024-2025) за имплементација на мерките.

<https://zdravstvo.gov.mk/wp-content/uploads/2024/03/Informatsija-so-AP-2024-2025-za-implementatsija-na-Master-planot-1.pdf>

Одржани се четири состаноци на Комитетот за безбедно мајчинство, на кои се донесни следниве главни препораки:

-Да се формира работна група за изготвување на Стратегија за сексуално и репродуктивно здравје 2024 -2030 година

-Ревидирање на старите и воведување на нови упатства и протоколи (Упатство за прекин на бременост, Упатство за пост-партални и ризични состојби, Карцином на грло на матка)

-Поддршка од Проект Хоуп со дополнителни обуки и потрошен материјал за неонаталниот транспорт на Детска клиника

-Поддршка од ТИКА со донација за Центар за психолошка поддршка на трудници и припрема за породување и лактација за потребите на Универзитетската клиника за гинекологија и акушерство.

- Презентација на предвидени активности и идни скрининг тестови за антинатален скрининг за 2024 година

IV. СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОЦЕСОТ НА СЛЕДЕЊЕ, ОЦЕНУВАЊЕ И ИЗВЕСТУВАЊЕ

Процесот на следење, оценување и известување се спроведуваат согласно насоките во Упатствата, преку подготовка на годишен план на спроведување на активностите на Програмата, на **квартално ниво** и останатите дефинирани табели за оценување на спроведувањето.

V. ИЗВРШИТЕЛИ НА ПРОГРАМАТА

Извршители на оваа програма се: Министерство за здравство, Управа за електронско здравство, Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство-Скопје, Универзитетска клиника за детски болести-Скопје, Клиничка болница Тетово, Општа болница Куманово, Здравствен дом Скопје, Специјална болница за гинекологија и акушерство „Мајка Тереза“ - Скопје и јавните здравствени установи во Република Северна Македонија кои се наведени во табелата 1.

VI. ПОТРЕБНИ ФИНАНСИСКИ СРЕДСТВА ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА ПРОГРАМАТА РАСПРЕДЕЛЕНИ ПО МЕРКИ И АКТИВНОСТИ

Активностите предвидени во оваа програма ќе се финансираат од Буџетот на Република Северна Македонија за 2023 година.

Распределбата на средствата по оваа програма ја врши Министерството за здравство **квартално, врз основа на реализирани активности** по доставени фактури и извештаи содржани во Програмата, од страна на извршителите, согласно утврдениот годишен план за работа (табела 1.) со финансиски средства распределени по мерки/активности од оваа програма).

Буџетската реализација на активностите финансирани од основниот буџет на Министерството за здравство финансиската реализација на „ Програмата за активна здравствена заштита на мајките и децата за 2023 година е во висина на одобрените финансиски средства согласно усвоениот Буџет.

Табела 1. Предвидени финансиски средства за реализација на оваа програма и преглед на реализирани средства по извршители

Активности	Извршител	Количина	Цена (во денари)	Вкупно (во денари)	
1. Неонатален скрининг за хипотиреоза за сите новородени	Универзитетска клиника за детски болести - Скопје	18000	170,00	3.060.000,00	3.060.000,00
2. Неонатален метаболен скрининг за целна популација за новородени сомнителни за метаболни заболувања	Универзитетска клиника за детски болести - Скопје	6000	900,00	5.400.000,00	5.400.000,00
3. Неонатален скрининг за цистична фиброза	Универзитетска клиника за детски болести - Скопје	18000	170,00	3.060.000,00	3.060.000,00
4. Пилот скрининг за фенилкетонурија	Универзитетска клиника за детски болести - Скопје	10000	180,00	1.800.000,00	1.800.000,00
5. Медикаментозен абортус	Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство Скопје и Специјална болница за гинекологија и акушерство „Мајка Тереза“ - Скопје и јавните здравствени установи	1	1.000.000,00	1.000.000,00	1.000.000,00
6. Набавка на современи контрацептивни средства (орална контрацепција, спирали, кондоми) за жени од социјално-ранливи категории и жени со репетитивни абортуси	Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство - Скопје, Клинички болници, Општи болници и Специјална болница за гинекологија и акушерство „Мајка Тереза“ - Скопје	1	500.000,00	500.000,00	82.688
7. Анализа на индикаторите за перинатално здравје на мајката и новороденчето и развој на план за унапредување на квалитетот на перинатална здравствена заштита	Министерство за здравство, Управа за Електронско здравство, Комитет за безбедно мајчинство	1	200.000,00	200.000,00	0
8. Воспоставување на систем за преглед на морталитет и компликации на мајките со цел безбедна бременост преку спроведување, евалуација и постапување по препораките од упатството на СЗО	Министерство за здравство, Управа за електронски здравство Комитет за безбедно мајчинство	1	200.000,00	200.000,00	100.000,00
9. Месечна стимулација во времетраење од 14 (месеци) години за избран лекар гинеколог во Општина Шуто Оризари	Приватна Здравствена Установа Мајка Б&М Кофинансирана од Министерство за здравство	14	15.000,00	210.000,00	210.000,00
10. Бесплатни прегледи за жени кои претпреле сексуално насилство	Универзитетска клиника за гинекологија и акушерство - Скопје, Клиничка Болница Тетово, Општа болница Куманово	3	60.000,00	180.000,00	23.502,00
11. Бесплатни прегледи и лабораториски прегледи во тек на бременост, поврзани со бременост, бесплатно породување за лица без документ за идентификација	Јавни здравствени установи	1	350.000,00	350.000,00	350.000,00
12. Недела на доење	Комитет за безбедно мајчинство /Подкомитет за поддршка на доење	1	30.000,00	30.000,00	0
13. Изготвување на Информација за здравствената состојба на мајките и децата за 2022 година	Здравствен дом Скопје	1	10.000,00	10.000,00	10.000,00
14. Финансиски средства за ангажирање на членовите на Државната комисија за биомедицинско потпомогнато оплодување согласно Закон за биомедицинско потпомогнато оплодување - неизмирани обврски за 2021 и 2022 година	Министерство за здравство	1	2.000.000,00	2.000.000,00	1.800.000,00
Средства кои се обезбедени од Буџетот на Република Северна Македонија				18.000.000,00	
Вкупно				18.000.000,00	16.896.190,00

